

Голові спеціалізованої вченої ради з
присудження ступеня доктора філософії ДФ
36.053.006 у Дрогобицькому державному
педагогічному університеті імені Івана Франка,
доктору педагогічних наук, професору
Невмержицькій Олені Василівні

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
БАХМАТ Наталії Валеріївни на дисертацію **Кекош Мар'яни Любомирівни**
«Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого
шкільного віку», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 36.053.006
у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 01 – «Освіта /
Педагогіка» за спеціальністю 011 – «Освітні, педагогічні науки»

Ступінь актуальності обраної теми. Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку, яка в теперішні часи є досить актуальною. Нині, в умовах інтенсивного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій важливим є розвиток інтересу учнів до накопичення знань і вмінь, ініціювання розуміння цінностей вивчення іноземної мови як способу розширення життєвого і професійного простору. Авторкою виявлено, що методи, що використовуються в навчанні іноземних мов, не можуть достатньою мірою задовольнити відповідні потреби особистості. Саме тому виокремилась необхідність пошуку шляхів підвищення ефективності вивчення іноземної мови у школі. Успішність педагогічної діяльності у процесі навчання іноземних мов, як доведено в роботі, детермінована професійно-педагогічною комунікацією, що здійснюється в умовах співпраці вчителя й учня на уроках іноземної мови.

Актуальність дисертаційного дослідження підтверджується тим, що спілкування іноземною мовою належить до ключових компетентностей, сформульованих у концепції Нової української школи. У затвердженому професійному стандарті «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020) також виокремлено мовно-комунікативну компетентність для вчителів іноземної мови як здатність забезпечувати навчання учнів іноземній мові, формувати та розвивати мовно-комунікативні уміння та навички учнів.

Значення педагогічної комунікації зумовлюється розвитком наукової думки в минулому та сьогоденні. Теперішній етап розвитку теорії та практики викладання іноземної мови, в свою чергу, характеризується інтенсивним пошуком шляхів удосконалення навчання як умови досягнення суттєвого підвищення результативності процесу опанування учнями іноземної мови. У наукових працях дослідників визначено основу професійно-комунікативної

165
26 04 21

діяльності вчителя, розглянуто характерні особливості педагогічного спілкування та його стилі, проаналізовано соціокультурну компетенцію вчителя іноземної мови як важливу складову комунікативної поведінки педагога, окреслено педагогічні умови формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Однак цілісного й усебічного аналізу педагогічної комунікації та її ролі у процесі вивчення іноземної мови не було здійснено повною мірою, хоча багато науковців вказують на доцільність пошуку засобів удосконалення вивчення іноземної мови, особливо в початковій школі в рамках реалізації концепції Нової української школи.

Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується виокремленими авторкою суперечностями, що виникли в освітньому процесі початкової школи. Це протиріччя між: необхідністю упровадження інноваційних підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції учнів початкової школи та труднощами їхнього впровадження у реальну педагогічну практику; усвідомленням педагогічною спільнотою необхідності побудови професійної діяльності, зокрема й у процесі навчання іноземних мов, на засадах особистісно орієнтованого підходу та подекуди інертністю у впровадженні суб'єкт-суб'єктної комунікації учасників освітнього процесу; необхідністю створення родинно-шкільного комунікативного середовища і реальними можливостями сучасної школи та сім'ї; появою у загальноосвітніх закладах освіти дітей з особливими освітніми потребами та недостатньою готовністю учителів іноземних мов до налагодження конструктивної педагогічної комунікації з ними.

Дослідження виконано згідно з тематикою науково-дослідної роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, є складником науково-дослідної теми «Українська освіта в контексті європейських інтеграційних процесів» (0117U005400).

Беручи до уваги вище викладене, тему дисертаційного дослідження «Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку» Кекош Мар'яни Любомирівни можна визнати актуальною, а її розроблення – своєчасним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Мета, завдання, об'єкт і предмет дисертаційної роботи М.Л. Кекош є логічно взаємопов'язаними та чітко сформульованими. Поставлені завдання дослідження досить послідовно та логічно розкрито у трьох розділах (Розділ 1. «Теоретичні засади педагогічної комунікації в освітньому процесі»; Розділ 2. «Організаційно-методичні основи застосування педагогічної комунікації при навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку»; Розділ 3. «Дослідження специфіки реалізації педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов учнів молодшого шкільного віку»). Зазначене вказує на системність у досягненні поставленої мети і послідовну, продуману завершеність опрацювання проблеми теоретичного та науково-практичного обґрунтування

стратегічних напрямів формування педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку.

Зроблені дослідницею висновки в кінці кожного з трьох розділів дисертаційної роботи є логічними взаємопов'язаними складниками дослідження, які висвітлюють отримані результати, відповідно до послідовності поставлених завдань. Загальні висновки підтверджують своєчасність та актуальність концептуальних положень наукової роботи М.Л. Кекош, використаних традиційних і запропонованих авторських підходів у розв'язанні проблеми формування педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку.

Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем теоретичного обґрунтування, впровадженням у практику та процес підвищення кваліфікації, а також апробацією на науково-практичних конференціях, публікацією у фахових та інших наукових виданнях. Наукові положення, представлені на захист, вирізняються обґрунтованістю, відповідним чином представлені змістовно у висновках і рекомендаціях. Обґрунтованість і достовірність наукових положень підтверджується використанням відповідної інформаційної бази, яка включає фонди національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка, бібліотеки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, бібліотеки Гарвардського університету (Harvard Digital Collections), бібліотеки Відкритого університету (Велика Британія), а також програми, матеріали конференцій, підручники, автореферати, дисертаційні роботи, статті, монографії, навчальні плани, методичні посібники, матеріали мережі Інтернет (<http://osvita.ua>, <http://ukped.com>, <http://uchiteli.com.ua>, <http://shkola.ua>, <http://myeducation.com.ua>, <http://www.intellect-invest.org.ua>, <http://znannya.info>, <http://rg-zigzag.com.ua>). У цілому список використаних джерел містить 310 позицій, із них 97 – іноземними мовами, що дало змогу авторці роботи узагальнити та систематизувати теоретико-методичні засади та прикладні аспекти проблеми дослідження, визначити й окреслити новий напрям наукових розвідок.

У дослідженні М.Л. Кекош були використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: функціонально-структурний аналіз – для визначення ролі і значення комунікації загалом і педагогічної комунікації зокрема, її місця в різноманітних галузях науки; праксиметричні – для вивчення та узагальнення практичного педагогічного досвіду роботи вчителів іноземних мов; метод вивчення інформаційних джерел – для ознайомлення з науковим доробком, пов'язаним з даним дослідженням, метод аналізу основних понять і термінів – для формулювання точної термінології щодо педагогічної комунікації; прогностичний, що уможливив виявлення умов впливу педагогічної комунікації на засвоєння іноземних мов у початковій школі; систематизації й узагальнення матеріалів дослідження – для формулювання висновків та методичних

рекомендацій; порівняння, типологізації, класифікації – для виділення і структуризації компонентів, критеріїв педагогічної комунікації, емпіричні (анкетування, спостереження, експертна оцінка, педагогічний експеримент) – для обґрунтування шляхів удосконалення педагогічної комунікації у навчанні іноземних мов молодших школярів.

Новизна отриманих результатів полягає в тому, що: вперше: а) теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено вплив педагогічної комунікації на вивчення іноземних мов дітьми молодшого шкільного віку; б) конкретизовано зміст і структуру професійно-педагогічної комунікації вчителя іноземних мов (володіння вербальними засобами комунікації, використання невербальних засобів, комунікативна грамотність); в) сформульовано суть комунікативної компетентності вчителя іноземних мов у початковій школі (іншомовна комунікативна компетентність та професійно-педагогічна комунікативна компетентність); г) визначено особливості перебігу комунікативних процесів у сприйнятті учнями початкової школи іноземної мови; д) висвітлено практичні підходи комунікативної взаємодії вчителя, батьків та учнів у процесі вивчення іноземної мови; е) розглянуто роль педагогічної комунікації як чинника підвищення ефективності навчання іноземних мов дітей з особливими освітніми потребами; є) уточнено зміст понять «комунікація», «спілкування», «дискурс», «невербальна комунікація», «комунікативна компетентність».

Апробація результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, кафедри мовної та міжкультурної комунікації, а також на міжкафедральному семінарі з педагогічних спеціальностей Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Також матеріали дисертаційного дослідження розкрито у доповідях на науково-практичних конференціях: всеукраїнській науковій Інтернет-конференції «Підвищення якості освіти: стан, проблеми, перспективи» (м. Кривий Ріг, 2017 р.), міжнародній науково-практичній конференції «Концептуальні шляхи розвитку: педагогічні науки» (м. Дніпро, 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Формування цінностей особистості: європейський вектор і національний контекст» (м. Дрогобич, 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Modern Methods, Innovations and Operational Experience in the Field of Psychology and Pedagogics» (Lublin, 2017 р.); III міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми іноземної філології та освітній соціокультурний процес» (м. Тернопіль, 2017 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні інновації у сфері педагогіки та психології» (Київ, 2018 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Modern Educational Space: the Transformation of National Models in Terms of Integration» (Leipzig, 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська освіта в контексті інтеграції та технологізації» (Дрогобич, 2019 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної педагогічної науки» (Дрогобич, 2020

р.). Результати дослідження обговорювалися на науково-методичних семінарах «Імідж сучасного науковця» (м. Дрогобич, 2017 р.), «Інноваційні технології в освіті» (м. Дрогобич, 2018 р.).

Повнота викладу в наукових публікаціях, відсутність порушення академічної доброчесності. Основні наукові положення та результати дослідження відображено в 17 одноосібних наукових працях, із них 6 статей – у наукових фахових виданнях України, 2 статті – в іноземному виданні, 9 статей – у збірниках матеріалів конференцій.

Змістове наповнення публікацій М.Л. Кекош вказує на повноту викладення результатів дисертаційної роботи у міжнародних і вітчизняних фахових виданнях.

Дисертаційна робота М.Л. Кекош перевірена на унікальність тексту за допомогою онлайн-сервісу пошуку плагіату «Unicheck», за результатами перевірки порушень академічного плагіату не виявлено.

Практичне значення дослідження полягає в дослідження полягає у тому, що його результати, положення і методичні рекомендації можуть бути використані при організації освітнього процесу у початковій школі, під час проведення уроків іноземної мови, написанні навчальних і науково-методичних посібників з методики навчання іноземних мов дітей молодшого шкільного віку. Основні висновки можуть бути впроваджені в освітній процес закладів вищої освіти у процесі викладання фахових дисциплін для формування педагогічної комунікації майбутніх вчителів іноземних мов. Дисертаційні матеріали та висновки були використані для розробки навчальної програми з курсу «Педагогічна комунікація», навчального посібника «Тренінг із педагогічної комунікації» для розвитку комунікативної компетентності студентів педагогічних закладів освіти та педагогів. Теоретичні положення, обґрунтовані в дисертації, можуть слугувати базою при виконанні бакалаврських, магістерських і дисертаційних робіт з педагогіки та методики викладання іноземних мов.

Впровадження результатів дослідження. Основні положення дослідження впроваджено в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 31-А від 18.01.2021 р.), Криворізького державного педагогічного університету (акт № 09/1-140/3 від 15.02.2021 р.), Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 409 від 23.02.2021 р.), комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» (довідка № 11/1 від 11.01.2021 р.), ліцею № 2 м. Дрогобич (довідка № 01-17/20) від 22.01.2021 р.), Лішнянського навчально-виховного комплексу (довідка № 6 від 29.01.2021 р.).

Оцінювання змісту та основних положень дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Зміст та основні положення дисертаційної роботи свідчать про її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в роботі, М.Л. Кекош обґрунтовує на основі логічного викладу матеріалу. Найважливіші результати дослідження викладені у висновках дисертації, які відповідають сформульованим у роботі 4-ом завданням. Дисертація оформлена відповідно до

вимог Міністерства освіти і науки України, що висуваються до такого виду робіт. Зміст авторських наукових праць доповнює основні положення дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення здобутих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. Обґрунтовуючи актуальність теми, авторка не аргументувала використання терміну «інноваційні підходи», надалі його використовуючи, наприклад в формулюванні суперечності «необхідністю упровадження інноваційних підходів до формування іншомовної комунікативної компетенції учнів початкової школи та труднощами їхнього впровадження у реальну педагогічну практику». Ця суперечність потребує роз'яснень.

2. У параграфі 1.3. «Формування комунікативної компетентності вчителя іноземної мови у початковій школі як педагогічна проблема» авторка зазначає, що «ІКТ-компетентність у комунікативній діяльності вчителя іноземної мови визначається вміннями», не попередньо розкриваючи це явище (стор. 71-72).

3. У параграфі 2.3. «Інформаційно-комунікаційні технології педагогічної комунікації на уроках іноземних мов у початковій школі» авторка, як висновок, стверджує «Сьогодні існує безліч напрямів і способів застосування ІКТ (ресурси Інтернет, аудіо-та відеоматеріали, мультимедійні програми тощо), при цьому головне для вчителя – правильно використати ці ресурси, щоб урок був цікавим для учнів, ефективним з точки зору навчання і сприяв формуванню позитивної мотивації (стор. 122). Таке судження потребує авторського практичного підтвердження.

У висновках до розділу 2 позиція авторки «Доведено, що уроки із застосуванням ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) є особистісно орієнтованими, створюють підвищений психоемоційний фон, умови для успішної діяльності кожного учня, допомагаючи у такий спосіб подолати психологічний бар'єр на шляху використання іноземної мови як засобу спілкування» так само потребує практичного обґрунтування.

4. Назва розділу 3 потребує коригування, відштовхуючись від того, що ця частина роботи має висвітлювати авторську концептуальну позицію (положення).

5. З метою доведення дослідження зазначає, що «для виявлення труднощів, з якими зустрічаються молодші школярі при вивченні предмету «Іноземна мова» було проведено спостереження в 1–4-х класах ліцею № 2 міста Дрогобич. Спостереження проводилось протягом одного місяця» (стор. 141). За нашим баченням авторці слід розширити репрезентативну вибірку – як таку, що надасть можливість поширити отримані кількісні результати не лише на учасників дослідження, а й на ширший загал.

Потрібно відмітити, що зазначені зауваження не знижують науковий рівень дисертаційного дослідження **Кекош Мар'яни Любомирівни «Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку»** та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота **Кекош Мар'яни Любомирівни «Педагогічна комунікація у навчанні іноземних мов дітей молодшого шкільного віку»** є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), та вимогам пп. 9, 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її авторка заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 011 – освітні, педагогічні науки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Бахмат Н. В.

